Lietuvos archeologijos draugija
Lietuvos istorijos institutas
Klaipėdos universitetas

LIETUVOS ARCHEO*logija* 35

DIEMEDŽIO LEIDYKLA
VILNIUS

VILNIUS 2009

Redaktorių kolegija:

Dr. Andra Simniškytė (ats. redaktorė)
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Anna Bitner-Wróblewska
(*Valstybinis archeologijos muziejus Varšuvoje, Lenkija*)

Prof. dr. Rimantas Jankauskas
(*Vilniaus universitetas, Lietuva*)

Prof. dr. Eugenijus Jovaiša
(*Vilniaus pedagoginis universitetas, Lietuva*)

Prof. dr. Vladimir Kulakov
(*Rusijos archeologijos institutas, Maskva*)

Prof. dr. Valter Lang
(*Tartu universitetas, Estija*)

Doc. dr. Algimantas Merkevičius
(*Vilniaus universitetas, Lietuva*)

Dr. Tomas Ostrauskas
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Gintautas Rackevičius
(*Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, Vilnius*)

Dr. Arnis Radiņš
(*Latvijos nacionalinis istorijos muziejus, Ryga*)

Dr. Eugenijus Svetikas
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Doc. dr. Valdemaras Šimėnas
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Vykintas Vaitkevičius
(*Klaipėdos universitetas, Lietuva*)

Doc. dr. Ilona Vaškevičiūtė
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Gintautas Zabiela
(*Klaipėdos universitetas, Lietuva*)

Dovilė Urbonavičiūtė (ats. sekretorė)
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Žurnalas registruotas: EBSCO Publishing: Central and Eastern European Academic Source. European Reference Index for the Humanities (ERIH)

ISSN 0207-8694

© Lietuvos istorijos institutas, 2009
© Straipsnių autoriai, 2009

LIETUVOS ARCHEOLOGIJA. 2009. T. 35, p. 193–198. ISSN 0207-8694

PIETINĖS SĖLOS RIBOS BEIEŠKANT: SĖLĖS KAIMAS

VYKINTAS VAITKEVIČIUS

Straipsnyje polemizuojama dėl Sėlės kaimo (Utenos r.) pavadinimo ryšio su etnonimu „sėliai". Remdamiesi šiuo vietovardžiu, tyrinėtojai pietinę Sėlos ribą neretai nukelia net į Tauragnų apylinkes. Naujausi duomenys rodo, jog XVII–XIX a. Sėlės kaimas buvo vadinamas arba Salomis, arba Sėla. Atkreipiamas dėmesys, jog į rytus nuo Sėlės yra riba arealo, kuriame bendrinis lietuvių kalbos žodis „sala" vartojamas reikšme „kaimas". Reiškiama nuomonė, jog Sėlės ir kitų giminingų vietovardžių pavyzdžiu nėra pagrindo koreguoti geležies amžiuje ir ankstyvaisiais viduramžiais buvusią pietinę Sėlos ribą Šventosios upės aukštupyje.

Reikšminiai žodžiai: Sėla, etnonimai, toponimai.

The article debates the connection of the name of Sėlė village (Utena District) with the ethnonym Sėliai. On the basis of this toponym, investigators frequently move the southern Sėla boundary even down to the vicinity of Tauragnai. The latest information shows that during the 17th–19th centuries Sėlė village was called either Salos or Sėla. It should be noted that to the east of Sėlė lies the boundary of the range, in which the general Lithuanian word „sala" is used in the meaning of 'village'. The opinion has been expressed that there is no basis on the example of Sėlė and other related toponyms to correct the southern Sėla border during the Iron Age and Early Middle Ages to the upper reaches of the river Šventoji.

Keywords: Sėla, ethnonyms, toponyms.

Lietuvių ir latvių istoriografijos ištakos Sėlos ribų ir istorinių vietovių klausimu siekia XIX amžių, tačiau ji vis dar palieka daug neaiškumų (žr. Simniškytė, 2005, 30–31). Skiriant dėmesį sėlių etninio tapatumo paieškoms, jų santykiams su lietuviais ir latgaliais apibrėžti arba kultūros tradicijoms nagrinėti (Stradiņš, 2001; Sėlių, 2002 ir kt.), ne mažiau aktualus išlieka teritorinių Sėlos ribų klausimas. Šiame straipsnyje kritiškai žvelgiama į remiantis Sėlės kaimo Tauragnų apylinkėse pavadinimu, toli pietuose brėžiamą Sėlos žemės arba sėlių genties apgyvendintų vietų ribą: „Tauragnų apylinkėje dar nesenai tebegyvenus tarpu lietuvių ir sėlių rodo sodžiaus vardas *Sėlė*" (Būga 1961, 578; taip pat žr. Zinkevičius, 1984, 359–360; Tautavičius, 1996, 96; plg. Simniškytė, 1999, 28).

1995 m. VU žvalgomoji archeologinė ekspedicija, vadovaujama dr. V. Šimėno ir asistuojama A. Simniškytės, bene pirmą kartą kėlė uždavinį patikslinti pietinę sėlių ir šiaurinę lietuvių ribą lankant archeologijos paminklus (Šimėnas, Simniškytė, 1995š). Remtasi prielaida, jog I tūkstantmečio pirmosios pusės vidurio Šiaurės rytų Lietuvos pilkapių su akmenų vainikais paplitimo arealas gali būti siejamas su to meto, o ir vėlesnio laikotarpio sėlių apgyvendinta teritorija. Nors šios ekspedicijos rezultatai nebuvo plačiau aptarti ir paskelbti, jos dalyviams (taip pat ir šio straipsnio autoriui) tapo aišku, jog geležies amžiuje minėtos tarpgentinės ribos reikia ieškoti Šventosios upės aukštupio regione aukščiau Sartų ežero, taip pat ir žemiau jo. Tokia Šventomis vadinamų upių funkcija baltų kraštuose yra gerai žinoma (Vaitkevičius, 2003, 161–162), todėl tikėtina ir šiuo atveju – bent jau iki tol, kol apie IX–XI a. čia nepradėjo aktyviai kurtis Rytų Lietuvos pilkapių kultūros atstovai. Šaltiniai prieštaringai kalba apie tai, ar Šventoji iki įtakos į Sartų ežerą jau vadinta Šventąja,

ar buvo vadinama Duseta. Tačiau ežerai Šventas ir Šventelis upės ištakų rajone apie Gailiutiškę yra svarbus argumentas, jog upė nuo pat jos ištakų vadinta Šventąja (žr. Vaitkevičius, 2006, 603–604, 656). XIII a. istorijos šaltiniuose Sėlos pietinė riba taip pat vedama Šventosios aukštupiu nuo Luodžio tolyn per Sartų ežerą ir Šventosios upe iki Latavos upelio (žr. Būga, 1961, 270–274). Taigi toliausiai pietuose esanti ir su sėliais siejama vietovė – Sėlės kaimas Tauragnų apylinkėse – reikalauja išsamesnio tyrimo.

Tyrinėtojai iš esmės sutaria, jog iš etnonimų kilę gyvenamųjų vietų pavadinimai yra svarbūs sprendžiant etninės istorijos ir istorinės geografijos klausimus (Седов, 1968; Žulkus, 1995, 159–161). Neabejojama, jog įvairaus masto migracijos vyko viduramžių Lietuvoje (Dubonis 2004; Zabiela, 2007). Didžiausi sunkumai susiję su iš etnonimų kilusių vietovardžių nustatymu ir jų datavimu. Archeologijos duomenys, istoriniai dokumentai, pasakojamoji tradicija – visa tai reikalauja atidaus ir kritiško požiūrio. Pavyzdžiui, Žemaitėliais ir panašiai vadinami kaimai Rytų Lietuvoje bei Vakarų Baltarusijoje nebūtinai yra susiję su etniniais žemaičiais arba etninės Žemaitijos gyventojais, nes *žemaičiuoti* reiškia ir tiesiog „kalbėti kita tarme“ (plg. *guduoti* „kalbėti ne vietos tarme“). Rusių, Kaišiadorių r., gyventojai iki šiol pasakoja apie prosenelius gudus, kurie esą atplaukė čia kaip sielininkai ir vedė vietines lietuves arba buvo sąmoningai apgyvendinti vietos dvarininko iniciatyva. Tačiau istoriniai dokumentai rodo, jog jau 1590 m. Rusiuose veikė su *rusais* siejama perkėla (*на Руском перевозе*); kaimas Rusų pavadinimu (*Ruska*, *Русяны* ir pan.) minimas nuo XVII a. (Gustaitis, 2001, 165).

IŠ SĖLOS KAIMO ISTORIJOS

Sėlės kaimo, kitaip gyvojoje kalboje dar vadinamo Sėla (VK), istorija nėra specialiai nagrinėta. Apie archeologinę praeitį byloja kaimo žemėje esantis iki šiol netyrinėtas piliakalnis (Lietuvos, 2005, 256), į šiaurės rytus nuo jo būta I tūkstantmečiui būdingų pilkapių su akmenų vainikais (Lietuvos, 1977, 102).

Padavimai pasakoja apie tai, jog kaimas atsiradęs iš dviejų gyvenviečių: esą čia būta Sirutėnų ir Seilonų kaimų. „Išmirė žmonės maru, liko tik trys šeimos. S i e l o j o s i žmonės dėl maro. Ir pavadino savo kaimą Sėla. Prie Sidabrakalnio yra maro laikų kapinaitės. Ten sulaidoti anų dviejų kaimų žmonės“ (Užrašyta 1979 m. iš A. Šimkūno, 49 m. amžiaus, gyv. Sėlėje – LTR 5061/36; cit. pagal LPTK). Kitų teigimu, „po maro čia atsikėlusius žmones vadino s ė l ū n a i s – iš čia kilęs Sėlės kaimo pavadinimas“ (VK, 1977).

XIX a. Sėlės apylinkėse būta palivarko (apie 400 ha ūkio), kurį 1883 m. iš Puslovskio nupirko Karolis Gineitis. Jis vertėsi nuomodamas dvarus, miškus, o kai buvo tiesiamas Peterburgo – Varšuvos plentas, tiekė pašarus ir praturtėjo. K. Gineičiui tapus palivarko šeimininku, jame gyveno „rusų kolonistai“ ir jis niekaip negalėjęs jų iškeldinti. Tuomet K. Gineitis tauragiškiams nupirko statinę degtinės ir užkūrė pirtį... Rusai per dvi paras išsikraustė, o Sėlėje apsigyvenus Gineičiams, pasibaigė ir Tauragnų rusinimas (K. Gineičio vaikaičio iš Sėlės pasakojimas – Tauragnuose, 1999, 93–94). Įdomu, jog žmonės apie Tauragnus iki šiol mena istoriją, kaip K. Gineitis praturtėjo - ardamas jis esą radęs monetų lobį: „Arė jaučiais dirvą. Beariant noragai užkliuvo. Jaučiai pasimuistę patraukė – pykšt ąsa ant norago ir užsikabino. Varinio puodo ąsa nutrūko. Žiūri - nukeltas dangtis, o puode raudona raudona (...)“ (Užrašyta 1977 m. iš A. Musteikio, 70 m. amžiaus, gyv. Stūgliuose – LTR 5080/76; plg. LTR 5137/73; cit. pagal LPTK).

Daugelio kalbininkų nuomone, Sėlės kaimo pavadinimas yra senas, menantis *sėlius* – vienos iš baltų genčių atstovus – ir galbūt net esąs paminėtas 1254 m. akte (Būga 1959, 109; 1961, 578; Zinkevičius, 1984, 359–360; Salys, 1985, 60; Razmukaitė, 1989, 72). Šios nuomonės laikosi ir iki šiol išsamiausią Tauragnų krašto toponimų bei

hidronimų analizę atlikęs Vidas Garliauskas (Garliauskas, 2005, 1042). Šiame straipsnyje pateikti pasakojimai apie XVII–XVIII a. marą ir XIX a. kolonizaciją kelia nemažų abejonių dėl priešistorinius ar ankstyvuosius istorinius laikus siekiančios tradicijos.

Po karo ir maro Tauragnų apylinkėse XVII a. viduryje, matyt, vyko didelė gyventojų kaita, nes net vienuolika gyvenamųjų vietų tuo metu imtos vadinti dviem vardais (senasis ir naujasis pavadinimas arba atvirkščiai) (Garliauskas, 2005, 1042–1043). Jau pačioje XIX a. pradžioje Tauragnų apylinkėse lietuviškos gyvenamųjų vietų leksemos imtos keisti slaviškomis: plg. *de Villa Apiny* (1802) ir *Zaścianek Chmieliszki* (1817) (Garliauskas, 2005, 1043). XIX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje Šeimatyje įkurta viena seniausių Lietuvos sentikių parapijų (Pakulnevičiūtė, Potašenko, 2005, 328). Kolonistų skaičius dar labiau galėjo išaugti po 1863 m. sukilimo, kuriame tauragniškiai aktyviai dalyvavo. Pasakojama, jog rusai XIX a. gyveno ir pačioje Sėlėje – bent jau iki tol, kol 1883 m. čia įsikūrė Gineičiai (Tauragnuose, 1999, 93–94).

Seniausios atminties praradimą netiesiogiai patvirtina ir XX a. populiarus Sėlės pavadinimo kilmės aiškinimas, kuris su istorija neturi nieko bendra: „Gyveno pilyje kunigaikštis Tauras su dukra Skaiste. Toje pilyje buvo daug karių, o vienas jų – Sėlis buvo įsimylėjęs Skaistę. Sėlis buvo drąsus karys (...)“ (Tauragnuose, 1999, 93–94).

Mūsų abejones dėl Sėlės kaimo ryšio su *sėlių* etnonimu patvirtino prof. S. Karaliūnas: „Kad sėlių vardas iki šiol būtų išlikęs Tauragnų apylinkės (Utenos r.) kaimo pavadinime *Sėlė* (...) irgi toli gražu nėra tikra. Pirmiausia dėl to, jog Šalčininkų rajono Daučiūnų apylinkėje yra du kaimai – *Didžiosios Sėlos* ir *Mažosios Sėlos* (...) kur sėliai niekad negyveno“. Jo iškelta hipotezė apie baltų kalbų apeliatyvą **sėla* reikšme „kaimas“ ir „sala; iškilimas, kalva pelkėje; miško, girios žemė; pelkė, liūnas ir pan.“ Iš to sektų, jog „*Sėlė* (kaimas, Tauragnų apyl., Utenos r.) matyt, yra

1 pav. Sėlės kaimas (*Салы*) XIX a. pabaigos topografiniame žemėlapyje.

kaimo pavadinimu tapęs apeliatyvas **sėla* „kaimas“, „sala; iškilimas, kalva pelkėje...“ su ilguoju šaknies balsiu. Kaimo vardas *Sėliškės* (Saldutiškio apyl., Utenos r.) taip pat bus išvestas iš apeliatyvo **sėla* „kaimas“, „sala; iškilimas, kalva pelkėje...“ su priesaga *-išk-*“ (Karaliūnas, 2005, 308–310). Šioje vietoje dar galima priminti ir gudų kalbos apsuptyje buvusių lietuvių salų (tiesiogine ir perkeltine prasme) žodyną. Apie Lazūnus ir Zietelą sakyta *selà* „kaimas“: *Ažsijėmė visos selos gyvį ganyc* arba *Ani eima ir eima krūvo visi nog vienos selos kiton selon* (LKŽ, 1947, 770; Petrauskas, Vidugiris, 1985, 231), *selė* „sodžius“, *sėlyti* „kelti gyventojus“: *Selėj kap buvau, tai viso buvo* ir *Paselino juos Zasečuos* (Vidugiris, 1998, 582). Beje, čia gali slypėti Didžiųjų ir Mažųjų Sėlų – kaimų Šalčininkų rajone – pavadinimo kilmė.

Tačiau mūsų dėmesį pirmiausia atkreipia tai, jog nagrinėdamas Sėlės kaimo prie Tauragnų

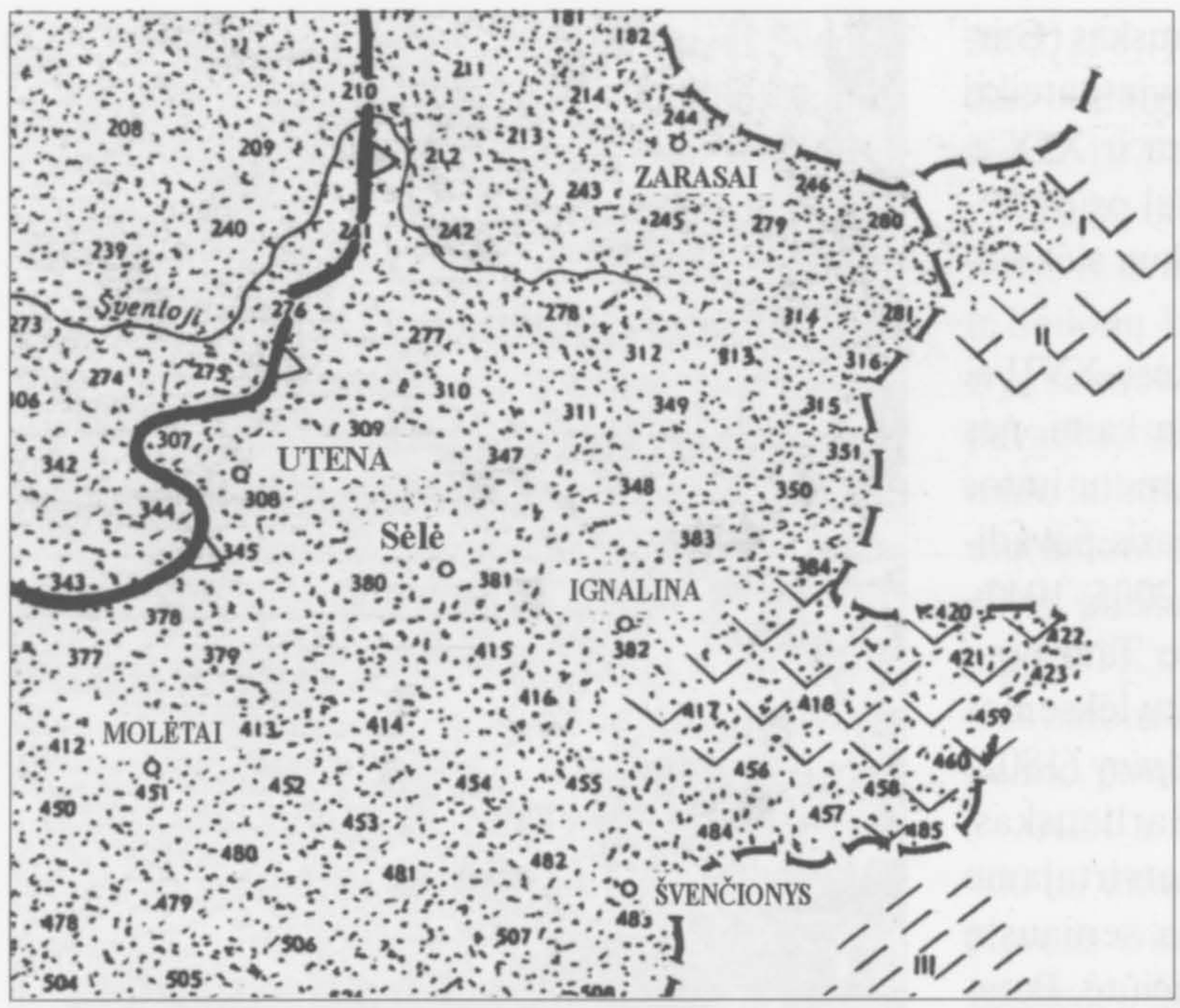

2 pav. Žodžio *sala* reikšme „sodžius, kaimas" vartojimo arealas rytiniame Lietuvos pakraštyje (žymima varnelėmis) (LKA, 1977, 9 žemėlapio fragm.).

atvejį, S. Karaliūnas neturėjo istorinių duomenų apie šio vietovardžio vartojimą, kurį atspindi Sėlės paminėjimai inventoriuose, bažnytinėse metrikų knygose bei gyvenamųjų vietų sąrašuose. Iš jų tampa aišku, jog XVII–XIX a. dominuojanti Sėlės kaimo pavadinimo forma yra Salos: *Wies Saly*, *...na tey wsi Sałow*, *...ze wsi Sałow*, *...ze wsią Sałami* (1669), *de Soły* (1712), *de villa Saly* (1716), *de Sał'* (1722), *de Sału* (1726), *Wies Sałły* (1731), *de Soły* (1732), *de Vila Sała* (1735), *de Villa Saly* (1802), *Sałły* (1819), *Деревни Салахъ* (1849), *Салы* (1866). Sėlos pavadinimą primena tuo metu tik epizodiškai sutinkamos formos *de Sayły* (1708), *de Siały* (1725), *de villa Seła* (1726), *de villa Seła* (1732), *de Sielieli* (1737), *в деревни Селахъ* (1851) (Garliauskas, 2005, 1057) (1 pav.). Atgavus Nepriklausomybę, oficiali Sėlės kaimo pavadinimo forma nustatyta kaip *Sela* (Lietuvos, 1925, 449), dar vėliau ji tapo *Sėlė* (Lietuvos, 1976, 274).

Istorinė Sėlės pavadinimo forma *Salos* perša mintį, jog kaimo pavadinimas gali būti kilęs iš bendrinio lietuvių kalbos žodžio *salà* „sodžius, kaimas", plg.: *Sala čia ne per labai seniai* arba *Savo salos mergą paėmė* (LKŽ, 1981, 59). Arealo, kur *sala* vartojama būtent tokia reikšme, vakarinė riba eina netoli Sėlės (2 pav.). Analogiškų kaimų pavadinimų iki šiol daug rytiniame Lietuvos pakraštyje – vien tik Ignalinos rajone minėtini: Didžiasalis, Kalviasalis, Krivasalis, Naujasalis, Salos ir kiti. Palyginimui, 1784 m. Utenos parapijoje, taigi dar toliau į vakarus nuo Sėlės, būta Salelės kaimo (*Sałele, Wies*) (LVIA f. 694, ap. 1, b. 3504, l. 172).

IŠVADOS

Etnonimo *sėliai* ryšys su Sėlės kaimo pavadinimu ir kitais giminingais toponimais ir hidronimais, tokiais kaip Sėliupis, Sėliupys, Sėlinė, Sėliškis ir kitais yra diskusinis. Tikslinant Sėlos teritorijos ribas ir (arba) sėlių apgyvendintas vietas, jų reikšmės negalima pervertinti – pirmenybė turi būti teikiama kitų rūšių sėliškos kilmės vietovardžiams. Tačiau ir pastarųjų interpretavimas neleistinas gautas išvadas atsiejant nuo archeologijos ir istorijos duomenų.

Naujausi duomenys apie Sėlės kaimą Tauragnų apylinkėse rodo, jog šis pavadinimas turėtų būti sietinas: 1) su apeliatyvo **sėla* reikšmėmis „kaimas" ir „sala; iškilimas, kalva pelkėje" (šią S. Karaliūno iškeltą hipotezę galėtų paremti faktas, jog XVII–XIX a. Sėlė vadinama ir Salomis, ir Sėla) arba: 2) su bendriniu lietuvių kalbos žodžiu *sala* „sodžius, kaimas", kuris yra didelio rytų Lietuvos ir vakarų Baltarusijos arealo gyvenamųjų vietų pavadinimų daryboje. Šio arealo vakarinė riba kaip tik eina netoli nuo Sėlės kaimo, o praeityje galėjo siekti ir Utenos apylinkes.

Remiantis Sėlės kaimo pavyzdžiu šiuo metu nėra pagrindo sėlių apgyvendintų vietų ir juo labiau

pietinės Sėlos ribos kelti tolyn į pietus nuo Šventosios upės aukštupio. Tą byloja archeologijos ir istorijos duomenys. Problemai iš esmės spręsti reikalingi plataus masto ir kompleksinio pobūdžio tyrinėjimai.

Padėka

Už pastabas straipsniui ir komentarus dėkoju dr. Andrai Simniškytei.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Būga K., 1959 – Rinktiniai raštai. Vilnius, 1959. T. 2.

Būga K., 1961 – Rinktiniai raštai. Vilnius, 1961. T. 3.

Dubonis A., 2004 – Žiemgalių imigrantai Lietuvoje (XIII a. pabaiga) // Senosios Žiemgalos istorinis ir etnokultūrinis paveldas. Vilnius, 2004, p. 87–90.

Garliauskas V., 2005 – Tauragnų valsčiaus kaimų vardai istorijos šaltiniuose // Tauragnai. Vilnius, 2005, p. 1041–1063.

Gustaitis R., 2001 – Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas. Kaišiadorys, 2001.

Karaliūnas S., 2005 – Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose. Vilnius, 2005. T. 2.

Lietuvos, 1925 – Lietuvos apgyvendintos vietos. Kaunas, 1925.

Lietuvos, 1976 – Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. Vilnius, 1976. T. 2.

Lietuvos, 1977 – Lietuvos TSR archeologijos atlasas. I–XIII a. pilkapynai ir senkapiai. Vilnius, 1977. T. 3.

Lietuvos, 2005 – Lietuvos piliakalniai. Atlasas. Vilnius, 2005. T. 3.

LKA, 1977 – Lietuvių kalbos atlasas. Leksika. Vilnius, 1977. T. 1.

LKŽ, 1947 – Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1947. T. 2.

LKŽ, 1981 – Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1981. T. 12.

Pakulnevičiūtė S., Potašenko G., 2005 – Tauragnų valsčiaus sentikiai // Tauragnai. Vilnius, 2005, p. 324–334.

Petrauskas J., Vidugiris A., 1985 – Lazūnų tarmės žodynas. Vilnius, 1985.

Razmukaitė M., 1989 – Etnonimai ir gyvenamųjų vietų vardai // Kalbos kultūra. 1989, Nr. 56, p. 69–73.

Sabaliauskas A., 1990 – Lietuvių kalbos leksika. Vilnius, 1990.

Salys A., 1985 – Baltų kalbos, tautos bei kiltys. Lietuvių giminaičiai. Vilnius, 1985.

Sėlių, 2002 – Sėlių paveldas ir dabartis. Mokslinės konferencijos, vykusios 2001 m. rugpjūčio 10–11 d. Zarasuose, medžiaga. Zarasai, 2002.

Simniškytė A., 1999 – Sėliai // Liaudies kultūra. 1999, Nr. 5, p. 26–35.

Simniškytė A., 2005 – Sėlos kraštas VI/VII–XIII/XIV amžiais: teritorinė struktūra ir hierarchija // Lietuvos archeologija. Vilnius, 2005. T. 27, p. 29–48.

Stradiņš J., 2001 – Sēlijas problēma laikos un cilvēkos // Latvijas Zinātņu akadēmijas vēstis (A). 2001, Sēj. 55, Nms. 5/6, p. 1–8.

Šimėnas V., Simniškytė A., 1995š – Zarasų rajono 1995 m. žvalgomosios-pažintinės ekspedicijos ataskaita. LII R B. 2519.

Tauragnuose, 1999 – Tauragnuose. Atsiminimai, tautosaka, krašto istorijos, kultūros fragmentai. Panevėžys, 1999.

Tautavičius A., 1996 – Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.). Vilnius, 1996.

Vaitkevičius V., 2003 – Alkai. Baltų šventviečių studija. Vilnius, 2003.

Vaitkevičius V., 2006 – Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija. Vilnius, 2006.

Vidugiris A., 1998. Zietelos šnektos žodynas. Vilnius, 1998.

Zabiela G., 2007 – Etninės migracijos Viduramžių Lietuvos baltiškoje dalyje archeologijos duomenims // Rytų Europos kultūra migracijos kontekste. Tarpdalykiniai tyrimai. Vilnius, 2007, p. 457–471.

Zinkevičius Z., 1984. Lietuvių kalbos kilmė. Vilnius, 1984. T. 1.

Žulkus V., 1995. Migration in Žemaitija in den 13.–16. Jahrhunderten // Archaeologia Baltica. 1995, Vol. 1, p. 156–173.

Седов В. В., 1968 – Ятвяжское племя Дейнова // Краткие сообщения о докладов и полевых исследованиях Инстита археологии. 1968, № 113, с. 24–30.

SANTRUMPOS

LPTK – Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogo kartoteka (aut. B. Kerbelytė)

LTR – Lietuvių tautosakos rankraštynas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

VK – Abėcėlinė vietovardžių iš gyvosios kalbos kartoteka Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriuje

IN SEARCH OF THE SOUTHERN SĖLA BORDER: SĖLĖ VILLAGE

Vykintas Vaitkevičius

Summary

Until recently linguists had no doubts that the name of Sėlė village (Tauragnai Elderate, Utena District) was connected with the ethnonym *Sėliai* and was perhaps even mentioned in the act of 1254. However, the information about the 17th–18th century plague and the 19th century colonisation of the Tauragnai region makes one doubt a tradition reaching back to the prehistoric or early historic period.

In 2005 Prof. S. Karaliūnas raised the hypothesis that Sėlė is the appellative **sėla* 'village' and 'island; rise, hill in a swamp...' with a long root vowel, which became the village name. It has been pointed out that historical information about the use of the name Sėlė was unknown to S. Karaliūnas.

It becomes clear from the inventories, ecclesiastical metrica books, and settlement lists that the form of the Sėlė village name predominant during the 17th–19th centuries was *Sala*: *Wies Saly*, *...na tey wsi Sałow*, *...ze wsi Sałow*, *...ze wsią Sałami* (1669), *de Soły* (1712), etc. The name *Sėla* is recalled at that time by only episodically encountered forms: *de Sayły* (1708), *de Siały* (1725), etc.

Thus, the accepted form of the name, *Sala*, raises the idea that the village's name could have arisen from the general Lithuanian word *salà* 'village'. The western limit of the range, in which *sala* is used with precisely this meaning is near Sėlė village (Fig. 2). There are still many analogous village names on the eastern periphery of Lithuania.

In summary it is possible to state that the connection of the ethnonym *Sėliai* with the name of Sėlė village and other related toponyms and hydronyms is debatable. The name Sėlė should be associated with: 1) the meanings of the appellative **sėla*, i.e. 'village' and 'island; rise, hill in a swamp' (this hypothesis raised by S. Karaliūnas can be supported by the fact that during the 17th–19th centuries Sėlė was called *Salos* and *Sėla*) or: 2) the general Lithuanian word *sala* 'village', which is prolific in the construction of settlement names in a large range in eastern Lithuania and western Belarus.

At this time, there are no grounds on the basis of Sėlė village to move the boundary of the places inhabited by the *Sėliai* or especially the southern *Sėla* boundary south to the upper reaches of the river Šventoji.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Sėlė village (*Салы*) in a late 19th century topographic map.

Fig. 2. The range of the use of the word *sala* in the sense of 'village' in the eastern periphery of Lithuania (marked with checkmarks) (LKA, 1977, fragment of map 9).

Dr. Vykintas Vaitkevičius
Klaipėdos universitetas, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas
Herkaus Manto g. 84, LT-92294, Klaipėda
El. paštas: vikivait@takas.lt

Gauta 2009 02 06